

Bírálati vélemény

Elekes Zsuzsanna MTA doktori értekezéséről

Az ifjúkori drogfogyasztás epidemiológiája. Egészségkárosító magatartások elterjedtsége és társadalmi-demográfiai jellemzői középiskolások körében végzett kutatások alapján

A 179 oldalas értekezés a Corvinus Egyetem docensének, ismert szociológusnak munkája, aki az utóbbi három évtizedben az alkoholizmus és a drogfogyasztás kutatásában szerzett hazai és nemzetközi hírnevet. Az ESPAD rövidítéssel ismert európai ifjúsági szerfogyasztási felmérés hazai irányítója, de európai szinten is egyike a program senior vezetőinek. Része van abban, hogy az ESPAD olyan adatokat hoz felszínre, amelyek nyomán a 16 éves európai ifjúsági (iskolás) korosztály szerfogyasztó viselkedése nemcsak összehasonlítható az európai országok viszonylatában, hanem ennek változásai időfolyamatban is követhetők.

Értekezése a 2007. évi ESPAD felmérés magyar adatait elemzi. Az európai összehasonlító vizsgálatnál mélyrehatóbb módon. Az adatokat a nemzetközi változási trendekbe állítja. A nemzetközi helyzetértelmezésekből az derül ki, hogy változik a szerfogyasztó viselkedés kockázatmegítélése, a nyugati társadalmakban a kipróbáló és a rekreációs droghasználat normalizálódott, vagyis elvesztette a korábbi társadalmi stigmatizációt, és megszokott megnyilvánulásként elfogadva változott szimbólikus jelentéseit, pl. lázadó jellegét. A normalizálódó szerhasználat terjed, különösen életprevalenciájában.

Az ESPAD különösen azért jelentős, mert nem csak a drogfogyasztást (ennek illegális és legális formáit) méri, hanem ezt összefüggésbe állítja a dohányzással és az alkoholfogyasztással. Az értekezés egyik fő megállapítása, hogy a szerfogyasztás kombinált, konstellatív módon történik a fiatalok között, két vagy több szer együttes használata jellemző, és ebben három csoport különíthető el, egy csoport az ivás tekintetében feltűnő, egy mérsékelt, vagyis ivó, dohányzó, esetleg kipróbáló az illegális szer tekintetében, és egy a szerhasználat vonatkozásában problémás.

E három csoport elkülönítése a prevenció szempontjából lehet fontos.

Az értekezés rámutat, hogy a normalizáció a dohányzás vetületében megtörtént, de a tiltó és a hozzáférést korlátozó intézkedések ezt megváltoztatják. Ennek tudható be, hogy a 2007 előtti években a dohányzás – különböző mutatóiban – csökkent. A

normalizálódás most a cannabis tekintetében folyik. Az értekezés nagy érdeme, hogy az ifjúsági alkoholfogyasztás súlyosságát, terjedését és egészségkárosító jelenségét kiemeli. Különösen a fogyasztás rendszeressége (pl. a hetenkénti fogyasztás) és a lerészegedés gyakorisága aggasztó.

A dolgozat egyik értéke, hogy a lerészegedés és nagyivás fogalmában igyekszik rendet tenni, itt vannak bizonytalanságok, mert itt különféle fogyasztási minták keverednek. Az egyik fontos megállapítás a tanulmányban, hogy az utóbbi években változó operatív definíciók eltérései alapján nem zavarják meg a jelenség vizsgálatát.

Az értekezés fontos állításai közül nehéz kiemelni a leglényegesebbeket, de ilyen pl. hogy a rekreációs droghasználat italozással és dohányzással is kapcsolódik, hogy a droghasználat elsősorban a szabadidőfelhasználási szokásokhoz, a partikhoz kötődik, és a kortárs csoportok fogyasztási szokásaitól függ (kivétel a dohányzás, amelyben a testvér dohányzása a fő korrelátum), stb. Nagyon fontos, hogy a szerhasználat minden vonatkozásban negatív módon korrelál a családi (az ép, szocializáló családdal kapcsolatos) és az iskolai integrációval, a társadalmi helyzet (réteghelyzet ill. lakóhely) csak a problémás ivás szempontjából fontos, és az iskolák típusa is inkább az ivási és a dohányzási jellegzetességek szerint differenciál.

Fontos adat, hogy a pszichoszociális problémák (depresszió) és különösen az önkárosító késztetések és megnyilvánulások komoly kockázatot jelentenek az ifjúkori szerhasználat problémás formáit illetően. Különösen a család elhagyása és az önkárosítás fontos mutató.

Az értekezés kiemelkedő érdeme, hogy a kutatás (és az európai háttér) sokféle összefüggését nagyon világosan írja le, az adatok, trendek értelmezésében mértéktartó, és kérdésfeltevéseiben olyan témákat vet fel, amelyek a további vizsgálatok és különösen a prevenció számára relevánsak. Fontos tény, hogy rávilágít az alkohol szerepére. A 2000. évek után megindult Nemzeti Drogstratégiát nem kísérte hasonló nemzeti alkoholstratégia, és most, a disszertáció nyomán, felsejlik, hogy a drogprevenciás megközelítése talán nem vették eléggé figyelembe az alkohol (és a dohányzás) viszonyát a szerhasználathoz.

Az értekezés kitűnő szakmunka, sem elméleti rendszerében, sem módszertanában nem tartalmaz kifogásolható elemeket. Talán egyetlen kritika érheti: az alcím jobb lenne címnek. Ez viszont érték is, hiszen nem csupán a drogepidemiológiával, hanem általában az anyaghasználattal, a kémiai szerfogyasztással foglalkozik, és ez érdeme is, hiszen a magyar addiktológia talán túlzottan is a drogokra, tehát a tiltott szerekre ill. a gyógyszerekre és vegyszerekre koncentrált.

A leírtak alapján Elekes Zsuzsanna értekezésének vitára bocsátását és elfogadását javasolom.

Buda Béla dr.

Budapest, 2011. augusztus 23.